

# แนวทางการศึกษารัฐศาสตร์ในศตวรรษที่ 21\*

## PERPETUAL RELEVANCE AND EVOLVING METHODOLOGIES IN THE 21ST CENTURY

กิตติพงษ์ โคตรจันทิก<sup>1</sup>, รัตเกล้า แจ่มฤทธิ์<sup>2</sup> และ จันทิมา สุขสุคนธ์<sup>3</sup>

Kittipong Khotchunthuek<sup>1</sup>, Radkao Jamrit<sup>2</sup> and Jantima Suksukont<sup>3</sup>

<sup>1-3</sup>วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี

<sup>1-3</sup> Phetchaburi Sangha College, Thailand

Corresponding author E-mail: Kittipong\_joo11@hotmail.com

### บทคัดย่อ

ในฐานะองค์ความรู้ทางสังคมศาสตร์ซึ่งมุ่งศึกษากิจกรรมทางการเมืองของมนุษย์ภายในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา รัฐศาสตร์จำเป็นต้องปรับทิศทางในการศึกษาเป็นระยะ ๆ ให้สอดคล้องกับการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นเพื่อที่จะสามารถให้อธิบายเกี่ยวกับปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างทันการณ์และน่าเชื่อถือ และปัจจุบันขอบเขตของการศึกษาทางรัฐศาสตร์มีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตเป็นอย่างมาก ทำให้แนวทางการศึกษาจึงต้องเปลี่ยนแปลงไปอย่างปฏิเสธไม่ได้ โดยการศึกษา รัฐศาสตร์ในศตวรรษที่ 21 นี้ให้ความสนใจเรื่องของอำนาจหลากหลายมิติมากขึ้น ไม่จำกัดเฉพาะอำนาจของรัฐ อำนาจที่มองเห็นได้โดยง่ายหรือสามารถแสดงให้เห็นได้ไม่ยากแบบเดิม ซึ่งการศึกษารัฐศาสตร์นั้นมีความสำคัญต่อมนุษย์เป็นอย่างยิ่งทั้งในมิติด้านความรู้ ด้านความเป็นพลเมือง และด้านวิชาชีพ บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการศึกษารัฐศาสตร์ในศตวรรษที่ 21

**คำสำคัญ:** รัฐศาสตร์, แนวการศึกษา, ศตวรรษที่ 21

---

\* Received 10 January 2024; Revised 26 February 2024; Accepted 29 February 2024

## Abstract

Political science is a social science discipline that studies the ever-changing political activities of humans within society. Political science must periodically adjust its research focus to line with current movements, allowing for timely and trustworthy explanations of varied events. Political science's scope has expanded dramatically in recent years, prompting changes in its research methods. In the twenty-first century, political science must show more interest in the multiple dimensions of power, rather than focusing primarily on state power. Power, which was once clearly observable or demonstrative in traditional methods, now demands a larger viewpoint. Studying political science is critical for humans in terms of knowledge gain, citizenship, and professional development. Hence, this paper seeks

**Keywords:** Political science, Educational approach, 21 st century

## บทนำ

รัฐศาสตร์ (Political Science) เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยรัฐ ซึ่งถือเป็นสาขาหนึ่งของสังคมศาสตร์ที่มุ่งศึกษากิจกรรมทางการเมืองของมนุษย์ภายในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จึงจำเป็นต้องปรับทิศทางการศึกษาเป็นระยะ ๆ ให้สอดคล้องกับการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นเพื่อที่จะสามารถให้อรรถาธิบายเกี่ยวกับปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างทันการณ์และน่าเชื่อถือ ความเป็นของการศึกษาทางรัฐศาสตร์มีมาตั้งแต่ยุคกรีกโบราณมาจนถึงปัจจุบัน แบ่งออกได้ 5 ยุค ได้แก่ ยุคคลาสสิก ยุคสถาบัน ยุคเปลี่ยนผ่าน ยุคพฤติกรรมศาสตร์ และยุคหลังพฤติกรรมศาสตร์ อันเป็นจุดเปลี่ยนมาสู่การศึกษารัฐศาสตร์ยุคปัจจุบัน การศึกษาด้านรัฐศาสตร์ในแต่ละยุคมีเป้าหมายในการศึกษา แนวคิดด้านทฤษฎี และระเบียบวิธีในการศึกษาที่แตกต่างกันค่อนข้างเด่นชัด และจากอดีตที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน ขอบเขตของการศึกษาทางรัฐศาสตร์มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมาก อันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองอย่างรวดเร็ว สังคมมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น มีการแลกเปลี่ยนถ่ายเทข้อมูลข่าวสารในโลกยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้แนวทางการศึกษาจึงต้องเปลี่ยนแปลงตามไปอย่างปฏิเสธไม่ได้ โดยการศึกษารัฐศาสตร์เดิมจำกัดอยู่เพียงการศึกษาว่าด้วยเรื่องของรัฐเท่านั้น หรือไม่ก็ศึกษาในมิติ

ของผู้ปกครองและผู้ใต้ปกครองแต่แนวทางการศึกษารัฐศาสตร์ในศตวรรษที่ 21 นี้ให้ความสนใจในเรื่องที่แตกต่างจากที่เคยเป็นมาทั้งในประเด็นความสนใจและแนวทางการศึกษา โดยศึกษาเกี่ยวกับเรื่องของอำนาจหลากหลายมิติ และให้ความสนใจไม่จำกัดเฉพาะอำนาจของรัฐอำนาจที่มองเห็นได้โดยง่ายหรือสามารถแสดงให้เห็นได้ไม่ยากแบบเดิม แต่การศึกษอำนาจจะศึกษาอำนาจที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน อำนาจที่ไม่ปรากฏแต่มีผลหรือต่อสิ่งที่เกี่ยวข้องรอบข้างหรือมีความหมายในหลากหลายมิติ อย่างไรก็ตามความสนใจเกี่ยวกับรัฐยังเป็นแกนหลักถึงแม้ว่าจะผ่อนคลายลงมาจากเดิมมาก แต่ก็ไม่อาจปฏิเสธว่ายังเป็นความสนใจกระแสหลัก (Cox. 2012; Glain. 2012; Rubin. 2012) โดยการศึกษาทั้งการวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจกระบวนการสร้างรัฐจักรวรรดิ การก่อตัวขึ้นของอำนาจ และการปฏิบัติการของอำนาจรัฐ รวมถึงการวิพากษ์ให้เห็นถึงแก่นแท้ของรัฐ

## ความเป็นมาของรัฐศาสตร์

รัฐศาสตร์เป็นศาสตร์ที่มีความเก่าแก่มาก โดยมีวิวัฒนาการมานับกว่า 2,500 ปี การศึกษารัฐศาสตร์นั้นมีพัฒนาการและมีการเปลี่ยนแปลงมุมมอง โลกทัศน์ เป้าหมายในการศึกษาตลอดจนเครื่องมือ และวิธีการในการศึกษามาอย่างต่อเนื่อง โดยวิวัฒนาการของการศึกษารัฐศาสตร์ได้เป็น 5 ยุค ได้แก่ ยุคคลาสสิก ยุคสถาบัน ยุคเปลี่ยนผ่าน ยุคพฤติกรรมศาสตร์ และยุคหลังพฤติกรรมศาสตร์ (พิทยา มาศมินทร์ไชยนรา, 2547)

1) ยุคคลาสสิก (Classical period) การศึกษารัฐศาสตร์ในยุคแรกสุดนี้เกิดขึ้นในช่วงยุคกรีกโบราณจนถึงศตวรรษที่ 19 การศึกษารัฐศาสตร์ในยุคนี้มุ่งการศึกษาสิ่งที่ควรจะเป็นมากกว่าศึกษาสิ่งที่เป็นอย่างอยู่ในสังคมในยุคนั้น อาทิ การตั้งคำถามถึงการเมืองที่ดี รัฐที่ดี ผู้ปกครอง ลักษณะของรูปแบบการปกครองที่เหมาะสม และความคิดเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง การศึกษารัฐศาสตร์แบบนี้เริ่มต้นจากการพิจารณาปัญหาทางการเมืองจากมุมมองของปรัชญาที่เน้นความถูกต้องและความเป็นธรรมของการกระทำ กิจกรรมทางการเมืองจึงมีลักษณะเป็นจรรยาบรรณ อุดมคติ และค่านิยมส่วนตัวกำกับอยู่ด้วยวิธีการศึกษาเป็นแบบนิรนัย (Deductive Method) เริ่มต้นด้วยการเสนอหลักการและเหตุผลทฤษฎี แล้วจึงหาข้อมูลและหลักฐาน เพื่อสร้างความเข้าใจว่าสภาพแวดล้อมนั้นเหมาะสมกับหลักการหรือไม่ การศึกษารัฐศาสตร์ในยุคนี้มุ่งเน้นไปที่การศึกษาข้อมูลที่สนับสนุนแนวคิด และมีทิศทางในการกำกับการวิจัย

2) ยุคสถาบัน (Institutional period) การศึกษารัฐศาสตร์ในยุคสถาบันนี้ เกิดขึ้นท่ามกลางกระแสการพัฒนาประชาธิปไตย (Democratization) ที่เกิดขึ้นในยุโรปในศตวรรษที่ 19 โดยการศึกษารัฐศาสตร์ในยุคนี้ไม่ใช่การแสวงหารูปแบบการปกครองที่ดีอีกต่อไป แต่เป็นประเด็นของการสร้างสรรค์ระบอบประชาธิปไตย เน้นการศึกษาสถาบันทางการเมืองที่จัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการในแง่โครงสร้างและอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย เช่น รัฐสภา รัฐบาล ศาล กฎหมายต่าง ๆ เช่น รัฐธรรมนูญ กฎหมายปกครอง ในแง่ของวิธีการในการศึกษาเน้นไปที่ 3 ด้านหลัก คือ การพรรณนาและการหาข้อสรุปเชิงอุปนัย การวิเคราะห์องค์การทางการเมืองด้วยมุมมองด้านกฎหมาย และ การเปรียบเทียบและข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ นอกจากนี้ยังเริ่มมีการวิจัยเอกสารมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเอกสารทางประวัติศาสตร์และกฎหมาย

3) ยุคเปลี่ยนผ่าน (Transitional period) การศึกษารัฐศาสตร์ในยุคเปลี่ยนผ่านนี้ได้เกิดขึ้นในช่วงระหว่างต้นศตวรรษที่ 20 จนก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นช่วงเวลาที่การศึกษารัฐศาสตร์ในสหรัฐอเมริกาได้เติบโตอย่างรวดเร็ว และกลายเป็นผู้นำในการศึกษาและพัฒนาองค์ความรู้ทางรัฐศาสตร์ การศึกษารัฐศาสตร์ในยุคนี้ได้รับอิทธิพลจากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และความพยายามของนักรัฐศาสตร์อเมริกันจำนวนหนึ่งที่ต้องการสร้างอัตลักษณ์ให้กับการศึกษารัฐศาสตร์ ในขณะเดียวกันก็มุ่งยกระดับรัฐศาสตร์ให้เป็นวิทยาศาสตร์ในทำนองเดียวกันกับวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ และต้องการพัฒนาขอบข่ายและวิธีการศึกษาด้านรัฐศาสตร์ให้แตกต่างประวัติศาสตร์และสังคมศาสตร์อื่น โดยการศึกษารัฐศาสตร์ในยุคนี้ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดและวิธีการศึกษาของสาขาวิชาอื่น เช่น ฟิสิกส์ จิตวิทยา สถิติ และเศรษฐศาสตร์

4) ยุคพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral period) การศึกษาวิชารัฐศาสตร์ในยุคนี้เกิดความชัดเจนในช่วงทศวรรษ 1950 ซึ่งเป็นช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองอันเป็นผลมาจากการที่นักวิชาการรัฐศาสตร์ในยุคนั้นต้องการพัฒนาสังคมศาสตร์ให้กลายเป็นวิทยาศาสตร์ นำไปสู่การรับเอาคำว่า "พฤติกรรมศาสตร์" (Behavioral sciences) มาใช้ในความหมายเดียวกับคำว่า สังคมศาสตร์ การเปลี่ยนแปลงทิศทางของวิชารัฐศาสตร์จากที่เคยเป็นมาสู่การศึกษาในยุคพฤติกรรมศาสตร์นั้นเริ่มต้นจากขบวนการพฤติกรรมทางการเมือง โดยมีจุดมุ่งหมายต่อต้านรัฐศาสตร์เชิงสถาบัน และหันมาสนใจศึกษาพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลในสถานการณ์ทางการเมืองต่าง ๆ มีการนำวิธีการของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติมาใช้ในการศึกษารัฐศาสตร์มากขึ้น โดยเฉพาะการสร้าง ทฤษฎีเชิงประจักษ์ที่มีระเบียบแบบแผน การเปลี่ยนแปลงแนวคิดและวิธี

การศึกษาทางรัฐศาสตร์ องค์ความรู้ทางรัฐศาสตร์ในช่วงนี้ได้ขยายตัวออกไปมากมาย และเกิดการนำแนวความคิดใหม่ ๆ เข้ามาใช้ศึกษาทางรัฐศาสตร์ เช่น การมีส่วนร่วมทางการเมือง ระบบการเมือง เป็นต้น นอกจากนี้ความก้าวหน้าของการศึกษาในประเด็นการเมือง เปรียบเทียบ เช่น การพัฒนาประชาธิปไตย การทำให้ทันสมัย การใช้ความรุนแรงทางการเมือง จิตวิทยาทางการเมือง ความเชื่อ จิตสำนึกทางการเมือง ปทัสถานทางการเมือง เป็นต้น ก็เป็นผลผลิตของการศึกษารัฐศาสตร์ในช่วงพฤติกรรมศาสตร์เช่นกัน

5) ยุคหลังพฤติกรรมศาสตร์ (Post-behavioral period) เป็นผลมาจากกระแสการต่อต้านการศึกษา รัฐศาสตร์แบบพฤติกรรมศาสตร์ โดยหันมาให้ความสำคัญของการศึกษา ปัญหาสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองจากแง่มุมต่าง ๆ เพื่อหาทางแก้ไขในเชิงนโยบาย ส่งผลให้การศึกษา ด้านนโยบายสาธารณะ (Public policy) ได้มีการขยายตัวอย่างรวดเร็วในสหรัฐอเมริกา ขณะเดียวกันประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่ถูกละเลยก็ได้รับความสนใจศึกษากันอย่างจริงจัง เช่น การศึกษาด้านสตรีนิยม การเมืองอัตลักษณ์ของคนกลุ่มต่าง ๆ นอกจากนี้แนวความคิดบางอย่างก็ถูกนำกลับมาใช้ศึกษาใหม่ เช่น ทฤษฎีรัฐ และมีการรับเอาทฤษฎีใหม่ ๆ เช่น Neo-Marxist และทฤษฎีพึ่งพาในช่วง 1970-1980 การศึกษารัฐศาสตร์ในยุคหลังพฤติกรรมศาสตร์ยังเปิดพื้นที่ให้กับการศึกษาแบบใหม่ ๆ เช่น การเกิดขึ้นของทฤษฎีแนววิพากษ์ (Critical theory) แนวคิดหลังโครงสร้าง (Post-structuralism) และแนวคิดเชิงหลังสมัยใหม่ (Post Modernism) เป็นต้น

## ขอบเขตการศึกษา

การศึกษารัฐศาสตร์ในศตวรรษที่ 21 มีขอบข่ายที่กว้างขวางมากขึ้น โดยมีการผสมผสานศาสตร์สาขาวิชาอื่นเข้ามาสัมพันธ์กัน ทำให้เนื้อหาสาระของการศึกษารัฐศาสตร์ขยายขอบเขตเปลี่ยนไปสู่การศึกษาประเด็นอื่นๆ กว้างขวางมากขึ้น ผู้ศึกษาจึงวิเคราะห์แนวทางการศึกษารัฐศาสตร์ในศตวรรษที่ 21 ตามขอบเขตของการศึกษารัฐศาสตร์ ดังนี้

1. รัฐ แนวทางการศึกษารัฐในศตวรรษที่ 21 มีความแตกต่างไปจากเดิมทั้งแง่มุมที่ศึกษาระเบียบวิธีการศึกษา รวมถึงหน่วยที่ใช้ในการวิเคราะห์ ซึ่งส่วนใหญ่ถือว่าการศึกษารัฐทำความเข้าใจรัฐแต่ไม่ได้เป็นไปเพื่อรับใช้รัฐอีกต่อไป หากแต่ศึกษาเพื่อที่จะรู้เท่าทันรัฐ ไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจรัฐอย่างมกมาย และมุ่งที่จะหาวิธีการที่จะลดทอนความสำคัญของรัฐหรือให้รัฐรับใช้และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในฐานะพลเมือง การกล่าวถึงศาสตร์ทาง

รัฐศาสตร์จึงไม่ได้จำกัดเฉพาะนักรัฐศาสตร์เท่านั้น แต่ไม่ว่าใครก็สามารถพูดเรื่องรัฐศาสตร์ได้ แม้แต่ประชาชนธรรมดาาก็พูดเรื่องรัฐศาสตร์ได้ อย่างไรก็ตามการศึกษาว่าด้วยเรื่องรัฐในประเทศไทยมุ่งที่จะศึกษารัฐในมุมมองที่ยังไม่กว้างขวางนัก ยังคงศึกษารัฐศาสตร์ในฐานะรัฐเป็นศูนย์กลางความสำคัญเช่นเดิม เช่น เน้นศึกษาองค์ประกอบของรัฐ อำนาจของรัฐ หน้าที่ของรัฐ การเมืองการปกครอง เป็นต้น

2. อำนาจ แนวทางการศึกษาอำนาจในศตวรรษที่ 21 แตกต่างกับการศึกษาอำนาจในอดีต โดยในอดีตเน้นอำนาจทางการเมืองที่ปรากฏอย่างชัดเจนเป็นหลัก แต่การศึกษอำนาจในศตวรรษนี้สนใจศึกษาการใช้อำนาจทุกรูปแบบ เกือบทุกมิติเท่าที่นัก รัฐศาสตร์จะสืบเสาะค้นหาพบ การศึกษอำนาจต่างๆ ในมิตินี้จึงมีความกว้างขวางกว่าเดิมไม่คับแคบอย่างการศึกษาแบบเดิมอีกต่อไป

3. เสรีภาพ แนวทางการศึกษาเสรีภาพในศตวรรษที่ 21 เป็นการศึกษาถึงการผนวกรวมเอาแนวคิดด้วยเสรีภาพเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งที่กลมกลืนในอุดมการณ์หลักของฝ่ายเสรีนิยมและฝ่ายสังคมนิยม เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาแนวร่วมจากมวลประชาชนทั่วไป สังเกตจากพรรคการเมืองในหลายประเทศต่างให้ความสำคัญกับเรื่องเสรีภาพในแบบของตนในแนวทางที่สอดคล้องกับอุดมการณ์หลักที่ตนเองยอมรับ เพื่อให้มีพลังสนับสนุนพรรคการเมืองของตนเองมากขึ้น จนบางครั้งอาจดูเหมือนว่าละทิ้งอุดมการณ์เดิมของพรรค ไม่เว้นแม้แต่ในศาสนาบางศาสนา เสรีภาพใช้เป็นเครื่องมือในการครอบงำความคิดของผู้คนในสังคม โดยการอ้างว่าเสรีภาพเป็นส่วนหนึ่งของหลักธรรมของศาสนานั้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย เนื่องจากเป็นการยกยอความคิดของตนเองจนเกินเลยและไม่เคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือละเลยความคิดอื่นน้อยเกินไป

4. ความเท่าเทียม ในอดีตอุดมการณ์ความเท่าเทียมกันนั้นเป็นความคิดหลักของนักคิดฝ่ายสังคมนิยมที่มองว่าปัจเจกบุคคลในสังคมมีความไม่เท่าเทียมกัน มีความเหลื่อมล้ำทางสังคมสูง และ ยิ่งทวีความรุนแรงของความไม่เท่าเทียมกัน หากยึดโยงเอาแนวคิดของนักคิดฝ่ายเสรีนิยมมาใช้จะทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันทางสังคมมากยิ่งขึ้น แต่ในศตวรรษที่ 21 นักคิดทั้งฝ่ายเสรีนิยมและฝ่ายสังคมนิยม นักรัฐศาสตร์ และนักวิชาการสาขาอื่นต่างก็ให้ความสนใจศึกษาความเท่าเทียมกันอย่างมาก รวมถึงทุกสังคมต่างให้ความสนใจกับความเสมอภาคมากขึ้น เนื่องจากระบบเศรษฐกิจทุนนิยมกำลังมีปัญหอย่างต่อเนื่อง และมีนักวิชาการจำนวนหนึ่งมองว่าระบบเศรษฐกิจทุนนิยมมีส่วนอย่างสำคัญในการสร้างความไม่เท่าเทียมทางสังคม อีกทั้ง

ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมมักจะเอื้อต่อการเพิ่มเสรีภาพและการเป็นเจ้าของของบุคคลผู้มีอำนาจในตลาด ทำให้บุคคลผู้ไร้อำนาจถูกทิ้งให้อยู่ข้างหลังและได้รับผลกระทบอันเลวร้ายจากสังคมทุนนิยม

5) กลุ่มทางสังคม แนวคิดนี้เกิดจากการมองว่าระบอบประชาธิปไตยเสรีนิยมนั้นจะต้องมีกลุ่มทางสังคมจำนวนมากหรือเป็นสังคมพหุที่มีกลุ่มแตกต่างหลากหลาย ซึ่งความหลากหลายของกลุ่มเป็นสิ่งที่แสดงถึงระดับของความเป็นประชาธิปไตย สังคมใดมีกลุ่มแตกต่างหลากหลายแสดงว่าสังคมนั้นมีความเป็นประชาธิปไตยมาก ในทางกลับกันหากสังคมใดมีกลุ่มแตกต่างหลากหลายน้อยแสดงว่าสังคมนั้นมีความเป็นประชาธิปไตยน้อย แนวทางการศึกษากลุ่มทางสังคมในศตวรรษที่ 21 จึง ไม่ได้จำกัดเฉพาะการศึกษาภายในประเทศใดประเทศหนึ่งเท่านั้น แต่การศึกษาของกลุ่มทางสังคมมีลักษณะที่มองข้ามความเป็นรัฐหรือชาติ ไม่ได้จำกัดอยู่ภายใต้ความเป็นรัฐหรือชาติอีกต่อไป

6) ความยุติธรรมทางสังคม การศึกษาความยุติธรรมทางสังคม มีการถกเถียงกันมาอย่างยาวนานตั้งแต่สมัยกรีกโบราณเรื่อยมาจนถึงศตวรรษที่ 21 ทั้งนักคิดฝ่ายเสรีนิยมและฝ่ายสังคมนิยมต่างพยายามโน้มน้าวให้เห็นถึงความยุติธรรมทางสังคมตามมุมมองของตนเอง โดยผูกโยงกับอุดมการณ์ของตนเอง ความยุติธรรมทางสังคมจึงเป็นประเด็นการเมืองร่วมสมัยที่นักวิชาการให้ความสนใจศึกษาอย่างต่อเนื่องมาจนถึงศตวรรษที่ 21 ถึงแม้ว่าแนวคิดหรือทฤษฎีความยุติธรรมที่ได้รับการยอมรับจากนักวิชาการจำนวนมากจะเป็นค่านิยมหลักของระบอบประชาธิปไตยเสรีนิยม

7) เศรษฐศาสตร์การเมือง แนวทางการศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมืองในศตวรรษที่ 21 เป็นการศึกษาเพื่อให้เกิดความเข้าใจการเมืองอีกมิติหนึ่งที่ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงภายใต้รัฐหรือชาติ ดังเช่นในอดีตที่ผ่านมา การศึกษาการเมืองในมิตินี้ทำให้เกิดความเข้าใจเรื่องของการเมืองที่กว้างขวางมากขึ้น และโน้มน้าวให้เห็นถึงความจำเป็นของการศึกษารัฐศาสตร์ในแนวทางดังกล่าว โดยมีนักรัฐศาสตร์หลายท่านได้ทุ่มเทความสนใจอย่างมากในการศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง เนื่องจากการศึกษาแนวทางนี้เป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง หากแต่เป็นพลวัตมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และยังเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของผู้คนในสังคมอีกทางหนึ่งด้วย

8) ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แนวทางการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในศตวรรษที่ 21 เป็นการศึกษาการเมืองเปรียบเทียบ เพื่อทำความเข้าใจการเมืองของประเทศต่าง ๆ ซึ่งมีประเด็นที่สนใจศึกษาอย่างหลากหลาย เช่น การศึกษารัฐธรรมนูญ การศึกษา

รัฐสภา การศึกษาการเลือกตั้ง การศึกษาระบบการปกครอง เป็นต้น โดยการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในประเทศไทยนั้นมีการศึกษามายาวนาน และมีการพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติ ตลอดจนมีการพัฒนาความร่วมมือกันระหว่างสถาบันทั้งในและต่างประเทศ

9) การจัดการภาครัฐ แนวทางการศึกษาการจัดการภาครัฐในศตวรรษที่ 21 เป็นการศึกษากระบวนการนโยบาย รวมถึงการนำองค์ความรู้ในการจัดการองค์การมาใช้ในการจัดการองค์การภาครัฐในฐานะเป็นองค์การสมัยใหม่เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล การดำเนินกิจการภาครัฐภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยจำเป็นต้องมีการอ้างอิงหรือเชื่อมโยงกับประชาชน เนื่องจากการดำเนินกิจการภาครัฐเกี่ยวข้องกับประชาชนโดยตรง โดยภาครัฐสามารถเชื่อมโยงกับประชาชนผ่านฝ่ายการเมืองในฐานะที่เป็นตัวแทนของประชาชน หรือเชื่อมโยงกับประชาชนได้โดยตรง โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการภาครัฐ มากขึ้นอย่างแท้จริง สำหรับการศึกษาการจัดการภาครัฐในประเทศไทยมีการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษามายาวนาน มีการเปิดหลักสูตรที่มีความหลากหลาย เช่น การบริหารรัฐกิจ การจัดการภาครัฐนโยบายสาธารณะ รัฐประศาสนศาสตร์ การจัดการความขัดแย้ง การปกครองท้องถิ่นการปกครองท้องถิ่น เป็นต้น

10) การจัดการทรัพยากรและความมั่นคง แนวทางการศึกษาเรื่องการจัดการทรัพยากรและความมั่นคงในศตวรรษที่ 21 เป็นการศึกษารัฐศาสตร์ที่ตั้งคำถามเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้มีความมั่นคง ในการดำรงอยู่ในฐานะมนุษย์ เป็นการบูรณาการความรู้ว่าด้วยการจัดการและความมั่นคง รวมถึงการสนใจประเด็นปัญหาสังคมใหม่ที่ต้องแสวงหาวิธีการจัดการเพื่อให้สังคมดำเนินไปอย่างมั่นคง เนื่องจากมองว่าอนาคตของสังคมเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน จึงต้องสร้างความแน่นอนให้เกิดขึ้นให้ได้ สำหรับประเทศไทยมีการเปิดสอนสาขาการจัดการทรัพยากรและความมั่นคงในระดับปริญญาโทในสถาบันการศึกษาชั้นนำของประเทศ ส่วนสาขายุทธศาสตร์และความมั่นคงเปิดสอนในระดับปริญญาเอก โดยเป็นอีกสาขาหนึ่งที่ได้รับความสนใจจากผู้ศึกษารัฐศาสตร์ในมุมมองที่แตกต่างไปจากเดิมของสังคมไทย ซึ่งเป็นสาขาที่มีมุมมองในการศึกษาและการวิจัยที่แตกต่างหลากหลาย ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ ในมุมมองที่ต่างไปจากเดิม หากการศึกษาความมั่นคงในมิติเดิมจะยิ่งตอกย้ำให้เห็น



ความสำคัญของรัฐมากขึ้นไปอีก แต่การนิยามความมั่นคงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนิยามให้กว้างขวางมากขึ้นโดยมุ่งให้ครอบคลุมความมั่นคงของมนุษย์เป็นหลัก

## ความสำคัญของรัฐศาสตร์

รัฐศาสตร์เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตของมนุษย์ การศึกษารัฐศาสตร์จึงมีความสำคัญต่อมนุษย์เป็นอย่างยิ่งทั้งในมิติด้านความรู้ ด้านความเป็นพลเมือง และด้านวิชาชีพซึ่งในแต่ละด้านมีความสำคัญ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2557) ดังนี้

1) ด้านความรู้ (Knowledge) รัฐศาสตร์ใช้การศึกษาทางสังคมศาสตร์ในการเรียนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินการของรัฐบาลและกระบวนการทางการเมือง โดยใช้หลักการและแนวคิดต่าง ๆ เช่น แนวคิดปฏิฐานนิยม แนวคิดคตินิยมและแนวคิดพฤติกรรมนิยม เพื่อให้เข้าใจพฤติกรรมและความเชื่อของบุคคลและองค์กรในระบบการเมือง นอกจากนี้ยังมีการใช้วิธีวิทยาหรือระเบียบวิธีการศึกษาทางวิทยาศาสตร์มาศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบความถูกต้องและเชื่อถือทางวิชาการ โดยใช้เครื่องมือต่างๆ เช่น การวิจัยเชิงสำรวจ การวิเคราะห์เชิงสถิติและเอกสารวิชาการ รวมถึงการศึกษาเนื้อหาที่ครอบคลุมมากมายเกี่ยวกับศาสตร์สมัยใหม่ เช่น เศรษฐศาสตร์ นิติศาสตร์ และประวัติศาสตร์ เพื่อให้เข้าใจองค์ความรู้ในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และสังคมในปัจจุบัน

2) ด้านความเป็นพลเมือง (Citizenship) ศึกษารัฐศาสตร์สอนและฝึกฝนอบรมให้ความรู้ความเข้าใจแก่พลเมืองในประเทศหรือสมาชิกในสังคมได้ปฏิบัติตนให้เป็นพลเมืองที่ดีและเป็นสมาชิกที่คาดหวังของสังคม โดยที่ศึกษารัฐศาสตร์ให้การศึกษาอบรมพลเมืองในด้านการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ความมั่นคงในชีวิตและความเอื้ออาทรต่อกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย อันได้แก่ (1) การมีอิสรภาพและพึ่งตนเองได้ ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของระบบอุปถัมภ์ (2) การเคารพสิทธิของผู้อื่นและไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น (3) การยอมรับความแตกต่างและมีทักษะในการเข้าใจและยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่าง (4) การเคารพหลักความเสมอภาค และเคารพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่นและเห็นคนเท่าเทียมกัน (5) การปฏิบัติตามกฎหมายและเคารพกติกา และยอมรับผลของการละเมิดกฎหมาย (6) การรับผิดชอบต่อสังคม ตระหนักว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม กระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบ และร่วมแก้ไขปัญหาสังคม โดยเริ่มต้นที่ตนเอง นอกจากนี้รัฐศาสตร์ยังมุ่งให้ความรู้เกี่ยวกับการปกครองและการบริหาร และสิทธิและเสรีภาพของ

พลเมือง การแก้ไขปัญหาและความรุนแรงโดยสันติวิธี รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดอัตลักษณ์ของพลเมืองในชาติ และให้พลเมืองมีส่วนร่วมทางการเมืองหรือในเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นการกระทำโดยมีสมัครใจและไม่ใช่เพียงแค่การปฏิบัติตามกฎหมายเท่านั้น นอกจากนี้ วิชารัฐศาสตร์ยังตระหนักและให้ความสำคัญต่อการประเมินค่าการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐบาลเพื่อ ความมั่นคงของพลเมืองโดยพิจารณาในด้านต่าง ๆ ได้แก่ เสถียรภาพของรัฐบาล ความยุติธรรม ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ และสันติภาพ

3) ด้านวิชาชีพ (Profession) วิชารัฐศาสตร์มุ่งสอนให้ผู้เรียนมีองค์ความรู้และฝึกประสบการณ์วิชาชีพในด้านการเมืองการปกครอง การบริหาร กฎหมาย การมีส่วนร่วม ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาในสาขาวิชานี้จึงมีความประสงค์จะประกอบอาชีพหรือใช้ทักษะวิชาชีพที่ตนได้ศึกษามา ซึ่งมีหน่วยงานราชการ องค์การระหว่างประเทศ และหน่วยงานเอกชนรับสมัครผู้สำเร็จการศึกษาในสาขาวิชารัฐศาสตร์นี้จำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชีพรับราชการทหาร ตำรวจ ข้าราชการ และพนักงานส่วนท้องถิ่น ข้าราชการและพนักงานส่วนปกครอง รวมถึงข้าราชการสถานทูตและสถานกงสุล เป็นต้น

## สรุป

ความเป็นมาของการศึกษารัฐศาสตร์มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงมุมมอง โลกทัศน์ เป้าหมายในการศึกษา ตลอดจนเครื่องมือและวิธีการในการศึกษามาเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง โดยลำดับยุคของวิวัฒนาการการศึกษารัฐศาสตร์แบ่งเป็น 5 ยุค กล่าวคือ ยุคแรก ยุคคลาสสิก มุ่งการศึกษาสิ่งที่ควรจะเป็นมากกว่าศึกษาสิ่งที่เป็นอย่างอยู่ในสังคม โดยมุ่งไปที่ความถูกต้องและความเป็นธรรมของการกระทำในการเมือง ยุคที่สองยุคสถาบัน มุ่งเน้นการสร้างสรรค์ระบอบประชาธิปไตยและการศึกษาสถาบันทางการเมืองที่จัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ ยุคที่สามยุคเปลี่ยนผ่าน ได้รับอิทธิพลจากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และพยายามสร้างอัตลักษณ์ให้กับการศึกษารัฐศาสตร์ ยุคที่สี่ยุคพฤติกรรมศาสตร์ มุ่งศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมือง และการนำแนวความคิดใหม่เข้ามาใช้ศึกษาทางรัฐศาสตร์ และยุคที่ห้า ยุคหลังพฤติกรรมศาสตร์ เป็นผลมาจากกระแสการต่อต้านการศึกษาแบบพฤติกรรมศาสตร์ โดยหันมาให้ความสำคัญกับการศึกษาปัญหาสังคมเศรษฐกิจและการเมืองจากแง่มุมต่าง ๆ และเปิดพื้นที่ให้กับการศึกษาแบบใหม่ ๆ สำหรับแนวทางการศึกษาก็เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตเป็น

อย่างมาก โดยการศึกษาประวัติศาสตร์ในศตวรรษที่ 21 มีการขยายขอบเขตและผสมผสานกับสาขาวิชาอื่น ๆ เพื่อสร้างความเข้าใจในมิติต่างๆ ของการเมืองและสังคมมากขึ้น เน้นการศึกษาเรื่องรัฐไม่เพื่อรับใช้รัฐ แต่เพื่อเข้าใจและลดความสำคัญของรัฐหรือให้รัฐรับใช้และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน การศึกษาอำนาจรวมถึงการใช้อำนาจทุกรูปแบบเพื่อเข้าใจมิติที่หลากหลายของความเสมอภาคและการเป็นกลุ่มทางสังคม นอกจากนี้ยังมีการศึกษาเสรีภาพโดยการผนวกรวมความคิดเสรีภาพเข้ากับแนวคิดการเมืองและสังคม และการศึกษาเรื่องความเท่าเทียมเพื่อเข้าใจและแก้ไขปัญหาความไม่เท่าเทียมในสังคมโดยมองว่าการมีกลุ่มทางสังคมที่หลากหลายเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างประชาธิปไตยและความเป็นธรรมในสังคม นอกจากนี้ยังเน้นไปที่ประเด็นที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นความยุติธรรมทางสังคม การเมืองที่มีมิติกว้างขวาง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การจัดการภาครัฐ และการจัดการทรัพยากรและความมั่นคง เพื่อการสร้างองค์ความรู้ที่มีประโยชน์แก่สังคมโดยรวม โดยการศึกษาประวัติศาสตร์นั้นมีความสำคัญต่อมนุษย์เป็นอย่างยิ่งในมิติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านความรู้ เป็นพลเมือง หรือวิชาชีพ ด้านความรู้ การศึกษาประวัติศาสตร์ช่วยให้มนุษย์เข้าใจและเรียนรู้เกี่ยวกับการดำเนินการของรัฐบาลและกระบวนการทางการเมืองในสังคม โดยใช้หลักการและแนวคิดต่าง ๆ เพื่อให้เข้าใจพฤติกรรมและความเชื่อของบุคคลและองค์กรในระบบการเมือง ด้านความเป็นพลเมือง การศึกษาประวัติศาสตร์ช่วยสร้างพลเมืองที่มีสำนึกและความรับผิดชอบต่อสังคม และเป็นสมาชิกที่คาดหวังของสังคม โดยการสอนและฝึกฝนอบรมให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและการเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย และด้านวิชาชีพ การศึกษาประวัติศาสตร์มุ่งสอนให้บัณฑิตมีทักษะและความรู้ที่จำเป็นสำหรับการประกอบวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง และการบริหาร โดยมีหลายๆ หน่วยงานราชการและองค์กรรับสมัครผู้ที่สำเร็จการศึกษาในสาขาวิชาประวัติศาสตร์นี้ เช่น รับราชการทหาร ตำรวจ ข้าราชการและพนักงานส่วนท้องถิ่น รวมถึงข้าราชการสถานทูตและสถานกงสุล

## เอกสารอ้างอิง

- พิทยา มาตมินทร์ไชยนรา. (2547). รัฐศาสตร์ : วิวัฒนาการของศาสตร์แห่งการปกครองบ้านเมือง. วารสารสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยทักษิณ, (3)2, 43-48.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2557). คู่มือนิสิตระดับปริญญาตรี ปีการศึกษา 2557. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย



Cox, Michael. (2012). Rise and Fall of the American Empire. Boston: Polity.

Glain, Stephen. (2012). State vs. Defense: The Battle to Define America's Empire. Louisville: Broadway.

Rubin, Andrew. (2012). Archives of Authority: Empire, Culture, and the Cold War. New Jersey: Princeton University Press.